

2ο μεταΣυμπόσιο της εψσε - ipso p. marty
15 Νοεμβρίου 2014

Χριστίνα Μιχαλοπούλου

Σχολιασμός του κειμένου του Φώτη Μπόμπου

"Διασικασία συμβολοποίησης κατά την ψυχαναλυτική διεργασία"

Όταν πρωτοάκουσα την παρουσίαση του κου Μπόμπου στο περσινό συμπόσιο η αίσθηση που μου δημιούργησε ήταν ενός πολύ πυκνού κειμένου που πράγματι αφορούσε μία «προσωπικότητα σε Αρχιπέλαγος» όπως εύστοχα σημειώνει ο ίδιος. Σε αυτό το βαθμό και ίσως σε σχέση με τη δική μου φαντασίωση και προσδοκία που έχτιζε αποδιοργανωτικές ασθένειες ως αντικείμενο παρουσίασης, καταστάσεις οξείες που διαγιγνώσκονται κατά τη διάρκεια μιας ανάλυσης – ένιωσα ότι ο εν λόγω ασθενής του κου Μπόμπου παλινδρομούσε μεν σωματικά, δομικά όμως παρέπεμπε σε μία ενεστώσα νεύρωση. Μία ενεστώσα νεύρωση που πιθανώς ενυπάρχει στον πυρήνα όλων μας – υπό τραυματικές συνθήκες εκλύεται, εν δυνάμει παράγοντας μια σωματοποίηση. Όταν παρ' όλα αυτά παρέλαβα το γραπτό κείμενο, σε μία πρώτη ανάγνωση (και μία δεύτερη και μία τρίτη) η ασθένεια του κου Α. εύληπτα συνδεόταν με τις διαδικασίες σωματοποίησης που μελετά η ψυχοσωματική. Ο κος Α μιλούσε για τον εαυτό του μέσω πράξεων και σωματικών συμπτωμάτων εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο την ανάγκη του για αναπαραστατικό ιστό. Λέει ο ίδιος: «Δεν είχα την ηρεμία μεταφοράς της σκέψης μου σε λόγο. Δεν είχα λεξιλόγιο.... χρειάζομαι θόρυβο, δεν αντέχω την ηρεμία». Οι *sifneos + Nemial* στις Η.Π.Α. ακούγοντας τον θα μιλούσαν για «αλεξιθυμία» (δεν έχω λέξεις για τα συναισθήματα), έχοντας περιγράψει το

φαινόμενο όπου χαρακτηριστικά προσωπικότητας ή ναρκισσιστικές αξίες αντικαθιστώ τις άμυνες, σε ψυχικές οργανώσεις: τραυματισμένες πριν την κατάκτηση της γλώσσας. Στις περιπτώσεις αυτές, η σωματική οδός ως λύση, είναι συχνή. Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, οι Marty & Demuzan ονόμασαν την ίδια κλινική οντότητα «χρηστική σκέψη», την απουσία δηλαδή ψυχικών συστημάτων, την έλλειψη συναισθήματος και άγχους καθώς και σκέψης (αντικειμενικής και όχι μεταφορικής) αποκομμένης από τις αναπαραστάσεις. Οι σύγχρονοι ψυχοσωματιστές βέβαια (Smadja, Aisenstein), υποστηρίζουν ότι πρόκειται περί άμυνας (πρώιμες ενδοσωματικές αντιλήψεις διχοτομούνται σε σχέση με τον ψυχικό χώρο, άρα διχοτομήσεις μεταξύ σώματος και ψυχής, όχι μόνο του Εγώ).

Στη φράση αυτή, ο κος Α μέσα από το παράδοξο: «δεν είχα ηρεμία = δεν αντέχω την ηρεμία», αναδुकνύει το έλλειμα της αναπαραστατικής λειτουργίας και των «παραγωγών» της (σκέψη, φαντασίωση, συμβολισμό).

Μοιάζει, τον θόρυβο να τον δημιουργεί ο ίδιος, μέσα από την πολύβουη καθημερινότητά του – που του κρατά ψηλά τον πήχη – και τα ξεσπάσματά του προς τους οικείους του, προκειμένου ν' αποφύγει την ηρεμία. Ο Fain υποστηρίζει ότι η ηρεμία στους σωματικούς ασθενείς δεν ισοδυναμεί με την ικανοποίηση καθώς αφορά περισσότερο την καταστολή των διεγέρσεων, παρά την ικανοποίηση μέσω της σύνδεσης της ενόρμησης με το αντικείμενο.

Κατά τον ίδιο τρόπο μπορούμε ν' ακούσουμε και την φράση «στην ηρεμία αντιδρά το σώμα μου» που απευθύνει ο κος Α. στον αναλυτή του.

Μπορεί ν' ακούσει το σώμα του, τις εσωτερικές διεγέρσεις, όταν οι διεγέρσεις του περιβάλλοντος και του αντικειμένου κοπάζουν. Στην ηρεμία αναδύεται το αναπαραστατικό του κενό.

Σε σχέση με το λεξιλόγιο, που δεν έχει ο κος Α, αναρωτιέμαι εδώ, σχετικά με τη διγλωσσία της μητέρας του: τον νανούριζε άραγε στη δική της γλώσσα; Πόση σημασία έχει για τις πρώτες αναπαραστάσεις πράγματος και κατόπιν λέξεων, η επιπλέον αυτή δυσκολία;

Λέμε συχνά «τα λόγια σου μ' αγγίζουν» συνάντηση της αναπαράστασης λέξης με την αναπαράσταση πράγματος (το σώμα) και στο βαθμό που οι σωματοποιήσεις του κος Α. αφορούν στο δέρμα, δεν μπορώ παρά να σκεφτώ εδώ τον Anzieu. Ο Anzieu, που δίνει στο Εγώ, τη διάσταση δέρματος, με τη διπλή του έννοια: ως περιέχον/φάκελος που περικλείει αλλά και όριο (επιτρέπει τη διήθηση των ερεθισμάτων/ άμυνες του Εγώ) μίλησε για την αναστοχαστικότητα που δημιουργεί η σχέση «δέρματος – αγγίγματος». Η αφή είναι η μόνη από τις 5 εξωτερικές αισθήσεις που διαθέτει αναστοχαστική δομή: το παιδί που αγγίζει με το δάχτυλό του τα μέρη του σώματός του, του έχει την εμπειρία των 2 συμπληρωματικών αισθήσεων: νιώθει ότι είναι ένα κομμάτι του σώματος που αγγίζει και συγχρόνως ένα κομμάτι του δέρματος που αγγίζεται. Με βάση το μοντέλο της οπτικής αναστοχαστικότητας κατασκευάζεται η αναστοχαστικότητα που αφορά τις άλλες αισθήσεις και κατόπιν η αναστοχαστικότητα της σκέψης.

Μ' έναν εμβληματικό τρόπο ο Anzieu δηλώνει ότι: «είναι το δέρμα που μοιάζει να αφηγείται την ιστορία της σχέσης με το αντικείμενο».

Η επιφάνεια διεπαφών που δημιουργείται κατά τη διάρκεια των πρώτων μητρικών φροντίδων, απεικονίζεται κατά τον Anzieu, με τη μορφή κοινού δέρματος μητέρας-παιδιού. Το κοινό δέρμα που τους συνδέει, εξασφαλίζει μία κολλώδη ταύτιση, μια αδιαμεσολάβητη επικοινωνία και συντονίζει τις αισθήσεις και τους ζωτικούς ρυθμούς και των δύο. Το επόμενο στάδιο, αφορά στην αναγνώριση ότι ο καθένας από τους δύο συντρόφους έχει το δικό του δέρμα και άρα το δικό του Εγώ. Η συνθήκη αυτή σίγουρα δεν επιτυγχάνεται χωρίς αντιστάσεις και πόνο.

Η υπόθεσή μας είναι ότι λόγω των συχνών νοσηλειών της μητέρας, η απουσία της βιώθηκε ως απώλεια πραγματική. Συνέβη δε σε μία στιγμή που δεν είχε διαφοροποιηθεί το Εγώ/μη-Εγώ (άρα απώλεια εαυτού, ναρκισσιστική απώλεια) και δεν μπόρεσε να ενταχθεί στον ψυχισμό.

Μιλάμε δηλαδή για καθήλωση στη φαντασίωση του αποσπασμένου δέρματος που κατά τον Anzieu διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις δερματικές παθήσεις (και το μαζοχισμό).

Στην μεταβίβασή του ο κος Α. βιώνει τον αναλυτή του ως απειλητικό αντικείμενο στην ταυτισιακή γραμμή με τον απειλητικό πατέρα. Σκέφτομαι ότι πρέπει να επιβιώσει και πρωτίστως να μην καταστραφεί ο αναλυτής από μία επιθετικότητα, ένα μίσος προς τον πατέρα που αισθάνεται ο κος Α, προκειμένου να διασώσει το πρωταρχικό αντικείμενο μητέρα.

(λευκό πένθος: μαζική αποεπένδυση του πρωτογενούς αντικειμένου, συνθήκη που δημιουργεί τρύπα στον ψυχικό ιστό).

Στην τρύπα επανεπενδύονται συναισθήματα και κατασκευάζονται δευτερογενείς επενδύσεις – βλ. πρωιμότητα του Εγώ).

Το χτίσιμο των αναπαραστάσεων που κατασκευάζει ο αναλυτής εντός του μητρικού περιβάλλοντος, έχει σαν αποτέλεσμα το σωματικό σύμπτωμα να παράξει πόνο (σωματικό) και ψυχικό- στο βαθμό που ο αναλυτής υφίσταται ως αντικείμενο.

Οι ερμηνευτικές παρεμβάσεις ας είναι χάρδι για τον κο Α που τόσο υποφέρει το δέρμα του.